

Nagnila se je nazaj, rdeče kakor tuberkulozna kri so zacvetele rože po njeni bluzi. S stene si je snela njegovo podobo in jo približala k ustnicam.

Bila je strašna, mistična tihota.

Še zmerom je čakala korakov. Samo še to minuto misli nanj. On zdaj dela v tvornici CEMENT.

Gosli so venomer pele melodijo vina, cigaret in razpaljenih besed, žgočih pogledov in drznih kretenj.

NOČNI ČUVAJ

T O N E S E L I Š K A R

Onkraj tovarne je polje in z nizkim drevjem porasla gmajna, in kadar je čista noč, se vidijo ostri obrisi stolpa pokopališčne cerkvice in luč v mežnariji; na to stran pa je odprt pogled na luč, ki je kakor ožarjena jasa razprostrta nad mestom, in razločno se sliši zamolklo sopenje lokomotiv pred kurilnico glavne postaje in zvonko potrkavanje odbijačev in verig tovornih voz za skladiščem, kratek, presekan žvižg in rohnenje zavirajočega brzca, ki je pravkar privozil iz teme in pretrgal nočno tišino za hip na tisoč pojočih utrinkov.

Za tovarniškim zidom spe v dolgih, enakomernih vrstah delavske hišice, ki so last tovarne. Ulica je temna, le na križišču in nad vhomom v tovarno je luč. S to uličico se pričinja mestno življenje.

Kadar je obšel Štefan ta zid in ob njegovem koncu navil kontrolno uro, je za hip obstal pred žično ograjo, ki so jo bili potegnili vzdolž gmajne, zataknil palec za pas, na katerem mu je visel službeni revolver, vrgel pogled v hiše, kjer počivajo njegovi in spričo nočnega pokoja in jasnosti misli dognal:

— Vse one velike, razsvetljene, asfaltirane ceste, ob katerih stoje palače, banke, trgovine in hoteli, so korenike mesta. Le-te mračne ulice, ob katerih smo mi doma, pa so koreninice. Tiste majhne, neznatne, komaj vidne koreninice, s katerimi mesto srka, pije in brez katerih nobeno drevo ne bi moglo živeti.

In je v teh brez števila prečutih nočeh, ki jih je prebedel v mirnih, sanjavih poletnih nočeh, ko je s polj dehtelo seno, pa v viharjih, med bliskom in treskom, v mrazu in snegu, dežju in nalivih prežvečil marsikatero misel, ki se je v tej osamelosti postavila predenj, tako da je vse, karkoli je čez dan doživljal doma, med sodrugi, na shodih in sejah organizacij, še enkrat pretehtal, dodajal, brisal in znova sestavljal.

Če je došel do skladišča, v katerem so bili shranjeni ogromni skladi bakrene pločevine in žice in je škorenj udaril ob ozek industrijski tir, je šel z roko preko ključavnice na velikih železnih vratih, pregledal mrka, zamrežena okna in si dejal:

— Zaklenjena so! Sedemnajst let stražim ta baker — mojega doma pa nihče ne čuva. Nikdar ni policaja v našo ulico. Niti tatu, ne roparjev — ker ničesar nimamo. Žene in otroke!

Že je stal ob strojnici in žarnica na zidu je obsevala prve stroje, ki so stali za velikimi okni. V polmraku so stali ti jeklenjaki kakor negibni, storoki roboti, mrki, pripravljeni na ukaz nevidne sile, da udarijo, sekajo, režejo, pilijo, stružijo, dolbejo, da zarohne bojno pesem zobatih koles, batov, zamahalnic, da zaškrtnejo z jeklenimi čekani, goltajoč v gobce elektriko dinam. V teh dneh jih je ogledoval sovražno in s prezirom.

— Hudiči! Onile tam ob zadnji steni dela za dvajset mož. Ta pri oknu se vrtili ko divjak in jih je pognal deset na cesto! Sto dvajset delavcev dela v tej dvorani. Izumili bodo pošast, ki bo delala za vse te, vi pa za kruhom po svetu!

Stal je ob poslopju upravnega vodstva, zopet navil uro, šel mimo glavnega vhoda, mimo garaže in odtod pregledal vsa okna.

Neprijeten, vlažen mraz je tiščal iz nizkih oblakov, zdaj zdaj se je ujela v njegovo lice snežinka in se na mah stopila.

Nad vhodom v upravno poslopje se je bleščala emajlna tablica z napisom: Generalni ravnatelj.

— Ti boš ostal, se je odtrgalo v Štefanu, pa če pride sto novih strojev! Tebe ne bodo izpodrinili.

Ugiba in ve, da je to vrag, ti stroji, in da zopet ni vrag, zakaj dobro je, če delajo stroji namesto ljudi. Ampak ne tako! Zdaj služijo stroji le delničarjem. Delavci stradajo. Stroji bi morali služiti vsem ljudem pravično!

Sicer pa Štefan ve — kaj ne bi vedel!

Organiziran je.

Mar je zastoj hodil v večerne tečaje.

Mar ne pozna Karla Marxa in njegovega dela?

Nasmehne se in pomilovalno zmaje z glavo.

— Bog ve, si pravi, mar ve takšen generalni o vsem tem? Da je to vrag, kakor je sedaj in da je vse to metanje na cesto in ta njihova puhla kriza kar tako samo po sebi umevna in da drugače ne more biti?

Stopal je mimo podolgovate zgradbe, kjer dela podnevi čez petdeset delavk ob majhnih, gibčnih strojih za poliranje kovin, natlačil si kratko pipo, se stisnil k zidu in prižgal.

— En dinar petdeset na uro. Devet dinarjev na dan. Štiri in petdeset na teden in če ni nobenega praznika, dve sto sedemdeset na mesec. Sužnji v starih časih so bili na boljšem. Niso imeli plač — toda ni jim bilo treba skrbeti za stanovanje, hrano, obleko. Kako pa naj zdaj živi tako dekle? Generalni pa trideset tisoč na mesec, avto, prosto stanovanje, dijete, procente, nagrade.

Vleče pipo, gleda po nebu, če bo le morda pričelo snežiti, gre mimo delavnice za precizna dela, mimo grmade železnih odpadkov, ki čakajo na prevoz v topilnico, stoji pod visokim tovarniškim kaminom, prekorači železniški tir, ki je speljan h glavni progi, dospe do odprtega vagona, ki je poln balonov s kislino za jedkanje kovin in že vidi zopet zid, ki se vleče ob ulici.

Ukvarja se v mislih z dnevnimi skrbmi, vse se pojavlja ob teh prilikah, ko je vedno sam s seboj, čisto jasno: najprvo stanovanje, v katerem prebiva že sedemnajst let; soba, kuhinja, shramba. Potem žena, trije otroci. Punčka bo končala osnovno šolo. Srednji hodi v drugo gimnazijo, prvi se uči v tovarni za strugarja. Prav!

Ko misli na dom, se ga loteva mila zadovoljnost, ki se pa takoj razgiba in pretrga, kakor hitro pogleda skozi okno svojega stanovanja.

— Dobro, delavno ženo imam, pametno! Fanta sta ubogljiva, veselje imam z njima. Deklica je kakor mati: lepa bo, že zdaj misli na dom! Plačo so mi znižali, pa je še za silo. Skromni smo in z majhnim zadovoljni. Toda drugje! Tovarna je odsloвила že skoraj polovico delavcev. V naši koloniji je vsak tretji brez dela. [Zase se ne bojim, je spričo te nevarnosti vrnil v razmišljanje, zakaj, če bi tovarna ustavila tudi ves obrat — čuvaja le potrebuje! Vsak odpadek je dragocen tem hudičem, vsaka gnila deska, ki bi jo sicer brezposelni pobral, da si pogreje čorbo, je njihova — in stražil bom tovarno tudi, če prične razpadati, kajti svojstvo lastnine je kakor pes, ki gloje kost. Oglodal jo je, pred njim leži in se ne zmeni več zanjo. Toda če se pritepe od kje sestradano ščene, jo zopet pohlepno zgrabi in ga prepodi. Namesto tovarne bom renčal jaz!] Vsak tretji. Vodstvo pa obeta še nove redukcije. Ostala bosta samo dva: Generalni ravnatelj in nočni čuvaj!

Za hip je obstal, udaril s škornji ob zemljo, srdito vlekel pipo, pljunil, zaškrtaal z zobmi in govoril vase:

— Če je že tako in če je kriza in če si ne morejo drugače pomagati kakor s tem, da mečejo pridelke v morje, da z njimi kurijo stroje in da sploh na kakršenkoli način uničujejo sadove zemlje in človeških rok, potem ni in ni nekaj prav med nami.

Nič ne bo s snegom. Nad gmajno so se v oblake zarezale tenke, sinje črte in pod capami megle nad mestom so se videli obrisi polmesca, ki je drsel po nebu.

— Imenitno so stuhtali vse tole: Prav! Kriza in pomanjkanje, lakota, ljudje brez dela, samomori iz obupa, ropanje zaradi sile, prodajanje deklet, umiranje — toda . . . Saj to je tisto zlo! Vse to je samo za nas! Dvajset let je garal v tovarni, dvajset svojih najlepših let, vse je pustil tam: mladost, prožnost, moč in svoj razum — zdaj pa: obžalujemo, strašno nam je žal, ampak dela ni. Zbogom! Niti hvalalepa! Ne, ne! Dvajset let si delal samo zanje. Plačevali so te, da si životaril. Tudi Egipčani so krmili sužnje, da niso poginili. Da si živel, stanoval v luknji, da si se ženil in delal otroke. Pomagal si ustvarjati! Kajpa. Rasli so novi tovarniški objekti, kupovali so nove stroje, nastavljali nove ravnatelje, jim zidali vile in kupovali avtomobile, vzdrževali osebne tajnice, pomagal si jim dvigati obrestno mero, preko tebe so se vozili na letovišča, na tvoj račun so kupovali priležnice, na tvoj račun so živeli v Karlovih Varih, da bi se iznebili prenasite tolšče, ti si dvigal dividende . . . Tako, zdaj pa si opravil. Dela ni. Dvajset let si delal samo zanje — oni pa nimajo toliko dela zate, da bi si kupil kruha zase in za tvoje, da bi podnetil peč in pogrel prežganko.

Zapihal je oster veter, ščitek na dimniku je zacvilil.

Morda ne bi postal niti pozoren, da ni takoj zatem ob skladišču nekaj zaškrtnilo, kakor železo, ki ga prelomiš.

Že se je prepričeval, da je to le ščitek na dimniku, ki se drgne ob opeko, pa se mu je le zdelo, da prihaja od skladišča šum, kakršnega bi ne smelo biti!

Oprezno se je prislonil k zidu.

Ta hip je bil samo čuvaj.

Nočni čuvaj, s predpisi in dolžnostmi, s kontrolno uro in službenim revolverjem.

Ni se mnogo vznemirjal.

V teku svoje službe je že marsikaj doživel, včasih celo neprijetne trenutke, toda nikdar še ni rabil orožja, vselej se je vsa dogodivščina iztekla, kakor se vse takšne po navadi izteko. Ali je zajel koga in poklical stražo, ali so tatovi zbežali. Enkrat samkrat so ga izozad napadli, toda na njegovo vpitje je pritekkel kurjač, ki stanuje poleg strojnice in neznanici so zbežali. Sicer pa mu je potekala služba mirno. Njegov sluh se je v teh brez števila prečutih nočeh od sile poostril, pogled navadil temnih obrisov, da je na daljavo razločeval vse večje predmete.

Tako je zdaj za trdno veroval, da takega šuma, ki ga je zaslišal od skladišča sem, ne bi smelo biti tam.

Veter ne more tamkaj ničesar zgrabiti, da bi ropotalo.

Podgane drugače cepetajo, če se pode preko cementnega tlaka.

Vrata ne cvilijo, ker so zapahnjena in zaklenjena.

V duhove ni veroval, kakor ni veroval v ničesar, kar ni zajel s svojim pogledom.

Oprezno se je prihulil ob zid in se plazil do kraja stavbe, odkoder je lahko pregledal zadnjo steno skladišča.

Sluh in vid sta stisnila možgane v eno samo misel; v misel službene dolžnosti svojih sedemnajstih let, ki je bila zgoščena v predpis: Preprečiti ponoči vsak prestop na tovarniško ozemlje, zajeti zlikovce, ki bi si na kakršenkoli način skušali prisvojiti tovarniško lastnino, v sili uporabiti orožje in poklicati pomoč z najbližje stražnice.

Vtaknil je pipo v žep.

Malce je bil vendarle nemiren.

Previdno se je oziral na vse strani in čut samoobrambe ga je zajel. Če so se vkradli v skladišče vlomilci, tedaj so morebiti nastavili zasedo. Da te naskočijo, zvežejo in ti zamašé usta.

Toda, kakor je na vso moč napenjal oči, ni mogel ničesar nevarnega opaziti.

V teh trenutkih, ko se je vsa njegova notranjost skrčila v nekakšno živalsko napetost vida, sluha, zasledovanja in opreznosti in naskoka, je skrivnostni šum prenehal. In v tem odmoru je skozi to napetost planila iskrica olajšanja.

— Če je kaj, tedaj niso poklicni svedrovci. V upravnem poslopju je blagajna — v skladišču je ne bodo iskali!

Tedajci je razločno zaslišal šepet človeških besed na levi strani skladišča, kjer so bila okna, istočasno oster prasket po zidu in zamolkel udarec, kakor padec zviška.

Po prstih je zdrsnil k steni, se splazil do kraja in previdno nagnil glavo, da je pregledal vso steno z okni.

Dà. Pod oknom, pritisnjen k zidu, je stal nekdo.

V tem hipu se je skozi okno prikazal moten obris velikega kolobarja (v tistem delu je shramba bakrene žice), neznanec je stegnil roke, prestregel breme in ga prislonil k zidu. Zavihtel se je na okno in siknil v praznino:

— Naglo, vsak čas mora priti tod mimo.

Štefan se je kljub napetim trenutkom nasmehnil in si dejal v tem naglem premišljevanju in sklepanju, kaj da naj bi storil:

— Začetniki! Dva sta. Nerodna, neprevidna. Še nista izučena te obrti. Saj skoraj na glas govorita.

Saj prav te besede pa so bile ono, kar ga je prikovalo k zidu, da ni izdrl revolverja, da ni planil tjakaj, da ni ničesar storil, temveč je zdrknil vase in silen, nepojmljiv, še nikdar doživeti nemir mu je na mah strl vso službeno dolžnost in vse predpise, vso voljo, vso bistvenost, in čutil je, kako mu preko čela polzi mrzel pot.

Morda se je motil —?

Tema je, besede so podobne besedam —?

Pa zopet ne.

Kajti te besede so bile izgovorjene na prav poseben način. Rezko, kakor da bi se zatikale ob zobe, nekako tako kakor da bi govoril otrok z moškim poudarkom. Od tisoč drugih bi ga razločil.

Tako govori le Bizjak . . .

Pred štirimi meseci odpuščen delavec prav iz tega skladišča, oče šestero otrok, vdovec, njegov sodrug, vojni invalid, ki mu je italijanska krogla predrila lice, odbila kos jezika in mu zdrobila zobe.

Vse to, da stoji zdaj tamle, da krade, da ima tovariša v skladišču, da mu je znanec, skoraj bi rekel prijatelj, da je bil od vojne sem skladiščni delavec v tejle tovarni, ga je tako zmedlo, da je obupno iskal rešitve iz tega strašnega nemira in neodločnosti, ki ga je še vedno stiskala k zidu. Morda ni od vsega tega potekla niti minuta, morda samo pol, toda pravijo, da je človek v nekih posebnih trenutkih zmožen premisliti na moč veliko, in to s tako naglico, kar bi se mu v običajnem času premišljevanja nikdar ne posrečilo.

Tule so se zgnetli v tej polminuti tolikšni zapletljaji v njegovo jedro, da jih je razum bliskovito sekal, jih primerjal, odobraval, zametaval in bi z gotovostjo trdil, da je ta dogodek za Štefana povsem jasen, razumljiv, čisto v smislu njegove službene dolžnosti razrešljiv in na moč malo pomemben zanj, saj bi spadalo vse to enostavno lahko v sestav njegove službe, če bi —

Ta „če“ pa je zavozljal vse trenutke tega dogodka, misel je obtičala v možganskih vozlih, razum se je klavrno obesil na sedemnajsto leto njegove službe, v srcu se je zganilo ali kjerkoli, nekje pač. Tam, kjer se pričinja ona stran človekovega življenja, v katerega ne seže ne službena pragmatika ne postava, niti ničesar, kar ukazuje in predpisuje.

Tamle ob zidu stoji njegov sodrug.

Štiri mesece je že brez dela.

Vdovec je, šestero otrok od dveh do petnajstih let.

Pošten in zvest tovariš.

Komaj je prebolel smrt svoje žene, so ga vrgli na cesto.

Niso ga vprašali, kako bo preživel svojih šestero otrok. Odšteli so mu mezdo zadnjih štirinajst dni, izročili so mu zahvalno pismo za zvesto in vdano službovanje in obljubo, da ga bodo zopet sprejeli, kakor hitro mine kriza. Hodil je na borzo dela, na občino, ponujal se je povsod, kjerkoli se je nadejal dela.

Nič. Blagajna organizacije je zaradi nezaposlenosti svojih članov izčrpana.

In šest lačnih grl vpije sleherno uro:

— Oče, daj, daj, daj . . . !

Sodrug, ki še delajo, pomagajo. Toda Bizjakov je zdaj na tisoče in tisoče.

Zdaj pa je tule pritisnjen ob zid.

Priplazil se je skrivaj, ponoči, kakor tat, pomagača ima in prišel je po bakrene kolače, da jih bo prodal za kruh.

Po one kolače, ki jih je dvanajst let prenašal na svojih ramenih zvesto in pošteno, moj bog, saj ima pohvalno pismo v žepu in obljubo, da jih bo še nosil, kakor hitro bo mogla tovarna zopet izkazovati 3,000.000 čistega dobička. Letos ga je izkazala samo 1,900.000, saj je vendar razumljivo, da so ga morali odsloviti — sicer bodo delničarji odslovili generalnega, kar pa vendar ne gre, za božjo voljo! Ti se boš že nekako pretolkel, vaje si slabega, tovarna vendar prispeva v fond za brezposelne, naj potrpi, mogoče bo kmalu vojna, tedaj bodo delali noč in dan plašče za granate in on bo prvi, ki bodo mislili nanj!

Štefan se je zdrznil.

Slišal je, ko je drugi skočil z okna.

Ozrl se je izza ogla.

Zdaj se plazita ob steni proti grmadi odpadkov, onkraj tega je žična ograja in gmajna. Na drogu nosita dva kolača žice.

Štefan se ne gane.

Pravkar sta stekla čez prehod in počenila pri odpadkih.

Tedaj pa mu je z vso silovitostjo pognala pošastna misel vso kri v glavo.

— Stoj! je velevala srcu. Trapež, samega sebe ne vidiš?! Ob osmih zjutraj bodo odkrili tatvino in bodo tebe prijeli. Mar ne poznaš generalnega? Iz službe te bo vrgel. Pa niti pohvalnega pisma ne boš mogel dati v žep! In žena in otroci, ki jih boš pognal v glad —?

K nesreči se je zdajci med široko vrzel oblakov prikazal mesec in osvetlil vso pokrajino. Onadva sta se prislonila na grmado in ne bi ju opazil, če ne bi vedel, da sta tamkaj. Dvajset metrov za tem kupom je

žična ograja. To je zdaj edina nevarna pot za onadva, zakaj v gmajni je polno gramoznih jam, pripravnih za skrivališče.

Kakor hitro bo preplaval mesec prazno nebo in se bo onkraj vrzeli skrila za oblaki, bosta vstala in stekla tja čez. To se bo zgodilo čez dve, tri minute.

V njem je vrelo.

Ostal je negiben na preži, zapičil je pogled v dve temni lisi ob grmadi in je stal z eno nogo pripravljen na skok, z drugo pa se je zadrževal; z eno roko je držal torbo za revolver, z drugo si je brisal pot s čela.

Misli so bile kakor jedka kislina, ki so žgale možgane.

— Dva obroča bakrene žice, drobtinčica za tovarno, ki je zavaro-
vana proti vlomu in tatvini!

Seveda, to je tako preprosto, da ni vredno premišljevanja. Toda to je tatvina, to je prestopek ne samo proti tovarni, marveč tudi proti zakonu, pa četudi deneš en sam njen bakren vijak v žep.

— Človek brez dela, ki ima šestero otrok — — —

Vse to je predobro poznal, videl, tudi sam okusil, premišljeval že o tem, kaj ni že večkrat ženi zatrjeval:

— Svojih otrok ne bi mogel gledati lačnih. Isto pravico imajo do življenja kakor siti. Kradel bi!

To so bile zanj ure težkih misli, posebno v tistem letu, ko se je pričela plaziti kriza v deželo ko zločesta zver, najprvo potuhnjeno, potem pa vedno bolj požrešno hlastajoč okoli sebe. Kolikokrat je tožil tovarišem.

— Kaj bo z vsemi temi, ki nimajo dela? Ali bodo od zraka živeli, ali od božje besede? Mar od prosjačenja? Prosjačiti je isti greh kakor krasti. V pametni, pravični ureditvi sveta ne bi moglo biti ne prosjakov ne tatov, zakaj za nesrečnike, ki so se pohabili za delo, bi skrbelo skrbstvo, zgrajeno na solidarnosti vseh ljudi; tatov bi ne bilo, ker bi bila za vse enaka pravica in za vse dovolj dela. Zdaj —? Ljudje so na cesti. Stanovanja ne morejo plačevati, jesti nimajo, kar so imeli obleke, so jo prodali. Kaj pa naj počno? Ali naj se vsi vprek pobesijo, ko je vendar za vse ljudi na svetu dovolj prostora, solnca in kruha —? Če bom crkaval — mar mi boste zamerili, da bom ukradel kos kruha, da si rešim življenje, do kate-
rega imam isto pravico kakor generalni, ki ima trideset tisoč na mesec...?

Še vedno je stal na preži. Zdaj, zdaj se bo mesec skrila za oblake. Potem bosta zbežala.

— Mar niso tudi Bizjaku kradli? Ukradli pet vojnih let, ukradli kos lica in kos jezika in zobe, zdravje, ukradli vse možnosti do golega življenja — njemu in njegovim —?

Štefan ve. Kaj ne bo vedel, saj ve vsa kolonija.

— Šest otrok ni mogoče preživeti brez dela! Take mojstrovine še nihče ni zmogel!

Na mesec je že padala senca oblakov. Za spoznanje se je že stemnilo. Veter je naraščal, čez gmajno je vekalo, s postaje so uhajali rezki žvižgi piščalk in sopihanje ranžirnih lokomotiv. Toda oblak se je zopet odmaknil srebrni plošči, onadva pa sta nepremično tiščala v železno šaro. Vsak hip se mora stemniti.

Tako so vsi trije okameneli in prežali, da se čimbolj izognejo nevarnosti. Štefan je v svoji onemoglosti, bolan in razjeden, bolščal v temno grmado in se boril z mislimi, s srcem in z vsem, kar je grabilo njegovo notranjost, onadva pa sta oprezala po čuvaju. Morda sta si celó mislila, da je v kakem kotu zadremal, pa si le nista bila na čistem. Morda ju zagleda prav v tem hipu, ko bosta stekla do ograje.

Tudi Štefanu se je godilo enako.

— Če se skrije mesec, bosta smuknila na gmajno in tatvino bodo odkrili, čim zagledajo razbito okno.

— Prav, si je mislil takoj nato, kar naj zbežita, enega itak poznam. Porečem, da sta mi ušla in povem —

Že v naslednjem trenutku se je samega sebe zamrzal in v njem je vse bolj divjalo.

— Ne, ne, svojega tovariša ne bom izdal. Ne morem! Saj bi ga zaprli — in kam s šestimi otroki — — —?

Toda tudi njegovi so vstajali pred njim, ga lovili za roke, v srce jih je čutil in jasno je videl njihove poglede.

— Tedaj bom ob službo in neke noči se bom morda sam skrival tamle ob grmadi.

Nikdar v svojem življenju ni doživel tako pošastno bridkih trenutkov. Nikdar ni bila tako na tehtnici njegova odločnost, ko ta hip, ko je šlo krvavo zares zase in za tovariša. Za tovariša, ki si je prišel sam iskat kruha, zase, da ga izgubi, če ga onemu ne izpuli.

— Mar naj skočim izza zaklona, napnem revolver in vzkriknem: Roke kvišku, sicer bom streljal —? In ju potem izročim stražnikom, da izgube gladni otroci očeta, ki ga je njihov obupen glad pognal v to nevarnost? Ali naj ostanem tu in pustim, da odneseta baker, ki ga bosta itak s težavo prodala, ter naj pohlevno čakam jutra, ko mi bodo izročili delavsko knjižico in me brez usmiljenja pognali na cesto in vrgli iz stanovanja, ki je last tovarne —?

Že je nameraval ustreliti v zrak, da bi ju na ta način prepodil, pa je takoj zavrgel to namero.

— Zbežala bosta in pustila baker na dvorišču, ko sta vse najhujše že prestala. Tako pa bosta vendarle za nekaj dni nakrmila svojo otročad. Mar bo tovarna zaradi tega propadla —? Toliko se ji bo poznalo, kakor da bi ji izdril žebelj iz zidu!

Že! Toda potem si ti ob službo!

Žena, otroci, stanovanje . . .

Veter je rezgetal čez planjavo kakor vihrajoča kobila, oblaki so se trgali kakor preperete preproge in mesec se je z vso naglico na mah pogreznil v črno meglo.

Vsi trije so planili iz svojih zased.

Štefan je izdril revolver, že je odprl usta, da bi zakričal, odpel varovalno zaklopko na orožju, dvignil je roko — pa mu je koj nato omahnila ob telo. Obstal je sredi prehoda, v njem se je vse sesulo od strašne borbe, v glavi ga je bolelo, opotekel se je kakor pijan k skladišču, se sesedel na prag in naslonil svoj vroči obraz ob mrzli zid.

Slišal je, kako sta tekla po zamrznjenih tleh gmajne. Vedno tanjši so bili glasovi njunih korakov. Nič več jih ni slišal.

Bilo mu je, kakor da je pravkar ušel smrtni nevarnosti. Bridko se je nasmehnil, zahlipal z ustnicami kakor človek, ki joče od ganotja, potem pa je hipoma odvrigel pokrivalo z glave, se zgrabil za lase in zajechal v veter.

Zdaj mu je bilo vendarle laže.

Zdaj je imel opraviti le sam s seboj.

Kadar je utihnil veter, je čul tiktakanje kontrolne ure, revolver pa, ki ga je še vedno stiskal v desnici, mu je zdrknil na cement, in ob njegovem zvoku se je predramil docela in je zopet vse jasno videl pred seboj.

Do vseh potankosti se je videl, kako bo prišel zjutraj domov z odpovedjo v žepu.

Ženin krik in plahe poglede otrok — — —

Mesec se je zopet prikazal, svetlo jeklo orožja na tleh je zableščalo in ga žgalo v oči.

Misli, ki so bile prej vezane na kratke trenutke, so se umirile, zdaj je imel časa dovolj za premišljevanje do jutra. Huda borba med srcem in razumom je končala z zmago tovarištva in tako je zdaj vse laže gledal v prve jutrnje ure.

Točno se je zavedal svojega prestopka.

Ničesar ni mogoče utajiti.

Ves njegov izgovor, da v viharni noči ni bilo mogoče slišati vlomilcev, bi nič ne zalegel. Preden se prepili mreža, vdre steklo na oknu, zleze v skladišče, preteče toliko minut, da bi v tem času moral iti tod mimo.

Malomarnost v izvrševanju službenih dolžnosti!

Odpust brez odpovedi!

Zaman so bili vsi odtegljaji za pokojnino v teh sedemnajstih letih, v nič so šli prispevki za zavarovalnino!

Nenadna misel mu je zdajci prešinila mozeg.

Zavarovalnina!

V njegovi službeni pogodbi stoji zapisano: Za slučaj smrtne poškodbe v izvrševanju svoje službe prispevata podjetje in delojemalec prispevek v razmerju 2 proti 1 in se po smrti izplačuje vdovi dosmrtna mesečna renta, ki znaša 40 % zadnjih službenih prejemkov.

Štefan naglo računa.

To bi znašalo približno 600 dinarjev.

Primerja: Če sem ob službo, čemur se ne dá nič več izogniti, ne bom imel ničesar. V tem času, ko je na milijone ljudi brez dela, ni misliti na drugo službo. Če pa se smrtno ponesrečim, dobi žena mesečno dosmrtno rento, ki je vsekakor za štirideset odstotkov boljša kakor stradanje in umiranje!

Grenak smeh mu je zaigral na ustnicah. Ozre se po odprtem oknu, ki jasno priča o vlomu, zamislil se je v Bizjaka, kako bo s težavo prodal bakreno žico kakemu zakotnemu obrtniku, z grenkim obupom je pogledal v spalnico, kjer leže njegovi.

Dekletce se drži na smeh. Sanja se ji bog ve kaj!

Žena že bedi, kmalu bo vstala.

Šla bo v kuhinjo in zakurila v štedilniku.

Toda, kakor se je prej boril s krvavo bolečino, ko je stal Bizjak pred njim, tako je zdaj z vso previdnostjo in jasnostjo računal.

Sunkovito je vstal s praga, zgrabil za prsni žep suknje in s silovitim zamahom potegnil navzdol. Blago se je pretrgalo.

Potem je pobral revolver, se postavil pod vlomljeno okno, si nekajkrat z roko šel preko oči, kakor da bi hotel prepoditi vse slike, podstavil orožje na prsi, zamižal in pritisnil s prstom.

Oster grom je zadonel v noč in skočil preko gmajne.

Zgrabil se je za prsa, kakor da bi hotel podpreti svoje lastno telo, ki se je nagnilo, padel je na levo stran in je v tuljenju vetra vse bolj izgubljal zavest.

Ko je potem čez nekaj tednov, ko so ga prenesli iz bolnišnice domov na okrevanje, razmišljal o vsem tem, o tem svojem poskušenem samomoru, ki se je po naključju tako srečno zaobrnil, je še enkrat pretehtal vse možnosti tega naključja.

— Razburjen sem bil, to je neizpodbitno. Ko sem pretrgal desno stran suknje, kakor da bi se boril z vlomilci, kar so mi vsi verjeli, nisem

niti opazil, da nosim čez levo ramo opasano kontrolko. Tako se je krogla odbila in mi zdrobila samo ramo, komisija pa je dognala verjetnost, da se mi je pri tem rvanju sprožil lastni revolver, kajti našli so samo eno prazno patrono in ta je bila iz mojega lastnega orožja.

Takoj, ko se je zavedel, so ga vprašali, če pozna vlomilca.

— Ne! je dejal odločno. Potem je ženi dahnil, naj pokličejo Bizjaka.

Prišel je. Bil je bled, na smrt bolan; plaho se je ozrl okoli sebe in ko je usmiljenka zapustila sobo, se je zgrudil k postelji, zgrabil Štefanovo roko in zaječal:

— Štefan, sodrug . . .

Neznanska groza je težila njegovo vest. Slutil je, kakor se mu je zdelo zagonetno, da je vendarle on kriv te krvave nesreče. Vest ga je grizla in ko je gledal v tovarišev od trpljenja prepadli obraz, se mu je hotel razodeti. Pa ga je Štefan prehitel. Potegnil ga je k sebi in mu zašepetal:

— Pojdi domov in skrij! Sumili bodo zlasti iz te tovarne odpuščene delavce!

Bizjak se je zgrozil. Kakor je le slutil povod tega usodnega strela, verjeti pa le ni mogel v možnost, da bi ga Štefan v temi spoznal.

Štefan je videl njegov obup in vso bedo tega moža, ki je klečal ves strt pred njegovo posteljo.

— Ne bom te izdal, sodrug! je zašepetal.

Bizjak je zgrabil njegovo roko, stiskal mu prste, jih božal, nato je zaril obraz v belo rjuho in si jo tiščal na ustnice, da ne bi zakričal od bolečine.

PORTUGIŠKI SONETI

ELIZABETA BARRETT - BROWNING

Iz angleščine prevedel Alojz Gradnik.

21

Reci mi zopet in še enkrat mi ponovi,
da me ljubiš. Če se ti ta beseda, tako ponovljena,
zdi kot pesem kukavice, o pomni, da se sveža
vigred ne vrača nikoli na brda in ravnine,
v doline in gaje, z vsem svojim zelenim razkošjem,
brez speva te ptice. O predragi, v tej temi, ki me obdaja
in ki me pozdravlja v nji dvomeči duh, v tej muki